

sobotna
priloga

Šotor kot balon

Na 101. km ceste Suez-Kairo so utrli pot v prihodnost

Mrala burja je brila okrog šotora na 101. km ceste Suez-Kairo, ko sta v njem podpisovala minulih petek, 18. januarja, sporazum o ločitvi izraelskih in egiptovskih čet na sinajski fronti načelnika obeh generalštabov, Gamasi za Egipt in Elazar za Izrael. Nedaleč od šotora so si vojaki obeh strani izmenjavali darila. Novinarji obeh strani, nekateri že stari znanci iz Zeneve, so se spustili v klepet. Dopsnik kairskega tednika »Roz el Jusuf« je dal intervju za izraelski radio in v njem izrazil up, da bo mir kmalu vzpostavljen. Tako se je torej slovit šotor OZN spremeni v nekakšen poskusni balon, ki naj bi pokazal, ali je mogoče rimi besedi »salama in »saloma (egiptovska in izraelska beseda za »mir«).

Zdaj je že bolj ali manj znano, da sporazum ni samo eden, torej tisti, ki sta ga generala podpisala v šotoru na 101. km. Ta določa, da se bodo izraelske sile umaknile najkasneje v 40 dneh, hkrati pa omenja skrajšanje vojaških sil, ne da govori drugi sporazum, bolj tehnične narave, ki sta ga podpisala egiptovski predsednik Sadat in predsednica izraelske vlade Golda Meir. Po tem sporazumu naj bi imeli Egipčani v svojem pasu nekaj ducat km vzhodno od prekopa blizu 7.000 mož, 30 tankov in 6 topniških baterij, prav toliko pa naj bi imeli Izraelci v svojem pasu, tudi širokem kakih ducat km, zahodno od vnožja gorskih prelazov Mitla in Gidi na Sinaju. Vmesni pas ducat km bi imela mirovne sile OZN, ki štejejo, kot je znano, 7000 mož.

Tajne obveznosti

Razmerje vojaških sil je potemtakem natanko uravnoteženo in onemogoča vsak nov vojaški spopad. To je dejansko konec vojne stanja oziroma »generalka za mir«. Zato je logično, da osrednji sporazum, znan širši javnosti, spremlja še vrsta dodatnih tajnih dogovorov oziroma medsebojno sprejetih obveznosti, ki odpirajo bolj dolgoročne perspektive.

Obstoj teh tajnih dogovorov je potrdil tudi ameriški zunanji minister Kissinger pred nekaj dnevi, ko je poročal o svoji desetdnevni bližnjevzhodni turneji. Bil naj bi jih osem ali deset. V enem teh dogovorov naj bi se Egipt zavezal odpreti v roku šestih mesecev Sueski prekop in v njem dovoliti plovbo tujim ladjam s tovorom za Izrael (ladje iz izraelske zastave bi smele v prekop šele po sklenitvi celovitega mirovnega sporazuma). V drugem dogovoru naj bi ZDA prevzele poročilo za izraelski obsto. Tretji tajni dogovor naj bi vseboval obveznost, da bo ločitvi na sinajski fronti morala čimprej slediti ločitev sil tudi na golanski fronti. Četrta dogovor naj bi določal nadaljnji potek mirovnih pogajanj ter nadaljnji izraelski umik z zasedenega Sinaja, najbrž že v časovno določenih rokih. Kakšen tajni dogovor pa je bil najbrž prežet z nafto.

Kako si je mogoče drugače razlagati tole: Kissinger je na vprašanje novinarjev, ali bo arabski naftni embargo za ZDA ukinjen po končanem razdajanju sil na Sinaju, odgovoril, da bi bil on glede tega »bolj ambiciozen« in da se utegne embargo končati že februarja; Sadat pa je po obisku v šestih arabskih naftnih državah izjavil v Alžiru, da se je stališče ZDA do Arabev bistveno spremenilo in da menijo svoje stališče do ZDA (pri tem je imel v mislih naftni embargo).

Zakaj SZ ob strani?

Naftna računica, ki je v precejšnji meri podžigala Kissingerjevo enotedensko šviganje iz Asuana v Jeruzalem, že napoveduje svoje rezultate. Je bil to torej samo ameriški sporazum? Nikakor ne, SZ je njegovo ustvarjanje budno spremljala in tudi usmerjala. A imela je svoje razloge, da je stala v senci. Prvi razlog je tehnične narave: Američanom so odprti diplomatski kanali v obe smeri, arabsko in izraelsko, Sovjetom pa le v eno, arabsko. Že novembra lani je Egipt znova navezal leta 1967 pretrgane stike z ZDA, kaže pa, da bo Sirija temu zgledu kmalu sledila (v začetku januarja sta prišla v Damask za stalno dva ameriška diplomata, sirska diplomatska skupina pa pride v Washington ta teden). Zato bi utegnila SZ — že zato, ker je skupaj z ZDA sopredsednica ženev-

ske mirovne konference — ta svoji neenakopravni položaj v bolj ali manj bližnji prihodnosti popraviti s ponovno navezavo stikov z Izraelom (Gromiko in Eban sta se o tem že pogovarjala na zasebni večerji v Ženevi decembra lani).

Drugi razlog je širše politične narave: možno je, da je SZ prepuščila vse zasluge za bližnjevzhodno sporazumevanje Američanom tudi zato, da bi Nixon — oziroma tisto, kar Nixon pomeni za proces popuščenja napetosti in dogovarjanja med obema super silama (moskovskemu vrhu maja 1973 in washingtonskemu vrhu junija lani) bo letos sledil tretji vrh Brežnjev-Nixon v Moskvi) pomagala reševati iz »watergatske godlje«.

Tretji razlog je taktične narave: s tem ko so navidez stali ob strani, so se Sovjeti v naprej obvarovali morebitnih kritik s strani radikalnejših arabskih zaveznikov (Sirije in morda še bolj Iraka).

Četrta razlog je napovedi povsem praktične narave: Arabci sami so si želeli Američane za posrednike. Ne toliko zavoljo Kissingerjevih pogajalskih sposobnosti (četudi so si najbrž mislili: samo Zid — kar je Kissinger — lahko prisilil Zide k popustljivosti), ampak predvsem zato, ker so tako lahko uspešneje vodili svojo »naftno igro«, pri tem pa tudi računali na »spremljajočo pomoč« — v obliki kreditov in investicij, ki jih SZ v tolikšni meri ni mogla nuditi. V tej zvezi naj mimgrede omenimo eno izmed najnovejših »nukle« (političnih šal, izredno priljubljenih v Egiptu). Takole se pogovarjata dva Egipčana: »Povej, kdo pomaga Izraelcem?« — »Se ve, Američani!« — »In kdo pomaga nam?« — »Bog, kakopak!« — »Ali se ne bi dalo to malce zamenjati?«

Ta »zamenjavave« je mišljena za čas obnove in pospešenega razvoja, na katerega se Egipt zdaj že pripravlja. Že v času prvega Kissingerjevega obiska v Kairu, v začetku novembra, so se pojavile govorice, da so ZDA baje obljubile Egiptu kakšne dve milijardi dolarjev pomoči. Za gotovo pa je znano, da je ameriška uvozna izvozna banka 11. januarja odobrila Egiptu posojilo 350 milijonov dolarjev za gradnjo 330 km dolgega naftovoda »Sume« (Suez-Aleksandrija), da je Japonska dala 140 milijonov dolarjev za obnovo tega dela na prekopu, da so svojo pomoč ponudili Zahodni Nemci in pred dnevi Francozi (Kairo je obiskala močna francoska gospodarska delegacija).

Nekaj je treba upoštevati. Egiptovsko prebivalstvo je v zadnjih 14 letih naraslo s 26 na 37 milijonov in ko bo čez kakih 8 let število 52 milijonov ljudi (z novim Egipčanom vsakih 40 sekund). To množico lačnih ust zemlja ne more nahraniti, saj je od milijona kvadratnih kilometrov egiptovske površine le 3,5 odstotka rodovitne (torej za poldrugo Slovenijo; namakanje s pomočjo Asuanskega jezusa bodo orno zemljo le nekoliko povečala).

Treba je torej poiskati druge vire preživljanja. Zelo pomemben bo nedvomno Sueski prekop najprej zato, ker bo prinašal precej zaslužka, potem pa zato, ker bo sesterlo mest ob njem vsrkalo več kot milijon ljudi. Toda kanal je treba očistiti — za to bo potrebnih 4 do 6 mesecev — mesta pa obnoviti: Port Tevlik, Port Fuad in El Kantara so bili porušeni skoraj 100-odstotno, Suez nad 50-odstotno, Port Said in Ismailija pa nad 30-odstotno. Zahodni kapital se že ponuja za obnovo tega kapitalnega področja. Japonci ne zaostajajo. Precejšen delež pa naj bi prispevali arabski naftni bogataši.

Zlasti pa se namerava arabski naftni kapital vključiti v gradnjo velikega naftovoda »Sume«, ki naj bi po zadnjih izračunih veljal poldrug milijard dolarjev. Po dozdajšnjih naročilih sodeč bo po njem teko letno 63,5 milijona ton nafte, kar bo izdatno dopolnjevalo zmogljivosti prekopa. Od kake poldruge milijarde ton nafte, kolikor je bo leta 1980 načrpal Perzijski zaliv, bo šlo skozi prekop le kakih 300 milijonov (četudi bi ga povečali — računajo namreč, da bi ga v 6 do 8 letih razširili toliko, da bi lahko šli po njem tudi 150 ali 200-tisočtonski tankerji; zdaj grede trikrat lažji). Orjaški tankerji bodo najbrž še naprej vozili okoli Afrike; druga nafta pa bo šla po naftovodih.

Privabiti tuje denarce

Sicer pa je v Egiptu že nekaj časa velika beseda — industrializacija. Za ambiciozne gospodarske načrte je najprej potrebno razbremeniti proračune vojaških izdatkov. Prav zato se Egipčani zavzemajo za to, da bi Arabci s svojo nafto zgradili lastno vojaško industrijo — ter tako odrešili Egipt dragih vojaških nakupov v tujini. Hkrati se dogovarjajo z drugimi arabskimi državami o naložbah v egiptovsko gospodarstvo.

Odpirajo pa se tudi navzven. Sadat je sprožil proces gospodarske liberalizacije in spodbuja zasebni

sektor, tako zelo zanimiv za tuji kapital. Na sredozemski obali in nedaleč od Kaira je ustanovil razsežne brezcarinske cone, v katerih bodo industriji za pet let oproščeni plačevanja davščin. S pomiritvijo na fronti je tuj kapital že začel pritokati: odpira se mu takorekoč »devisko« prostrano tržišče in pa cenena delovna sila. Gremo v teh spekulacijah lahko še za korak naprej? Se Zahodna Evropa morda tudi pripravlja sprejeti množice egiptovskih delavcev, ki ta čas, dokler ne zraste močna industrija, nimajo dela — in bi se lahko izučili za strokovno delo, ki ga bodo kdaj kasneje opravljali doma?

Morda smo šli v teh spekulacijah že malce predalet, toda eno je gotovo: Sadat je očitno izredno premišljeno zastavil svoj korak, ko je sklenil premakniti bližnjevzhodno šestletno krizo z mrtve točke. Niti za hip ne dovoli predaha od tedaj, ko je izvedel čez kanal strateško omejeno, vendar politično izredno uspešno vojaško akcijo. Uspelo mu je razgibati svet, skovati arabsko naftno fronto, pritegniti v samo središče dogajanja obe super sili — in nato usmerjati dogajanje v prihodnje egiptovske načrte. Zato zdaj ne dovolji, da bi se ta strategija zamajala.

Zdaj je potrebno doseči sporazum o ločitvi sil na golanski fronti, na kar so očitno pripravljene tako Sirci kot Izraelci (Sirci tudi zato, ker bi nadaljevanje vojaškega stanja lahko pogubno vplivalo na njihovo gospodarstvo). Nato bo treba pritegniti še Palestince: prihodnji mesec bo v Kairu zasedal palestinski nacionalni svet, nekakšen parlament v izgnanstvu, ki bo razširil svoje vrste, razpravljal o ustanovitvi palestinske begunske vlade in sklepal o udeležbi na ženevski konferenci. Ker bo do ločitve sil slejkoprej prišlo tudi na Golanu — in ker je Jordanija že dni že umaknila svojo zahtevo, da zastopa Palestince — bodo Palestinci skoraj za gotovo prišli v Ženevo. Večina izmed njih se je očitno za to že odločila.

Na bližnjem vzhodu je s sklenitvijo izraelsko-egiptovskega sporazuma o ločitvi sil zavladalo novo, mrzlično razgibano ozračje, v katerem se najbrž že rojeva mir, ki bo pokopal štiri minule vojne (in morda tudi prihodnje). Sklepajo se novi odnosi, nova zaveznitva, nastaja drugačen svet. Kaže, da nihče pri tem razgibanem dogajanju ne namerava stati ob strani. Zakaj tisti, ki bi izpadli zdaj, bi izpadli tudi za naprej.

Tit Doberšek

Zdravko Ilić
Kaj je liberalizemZoran Lenard
Delavska samoupravna kontrola 16Alenka Mišič
Državni kapital v Sloveniji ugaša 17Boris Dolničar
Gospodarski prestopniki na zatožni klopi 18Ilija Popit
Pota slovenske elektrifikacijeRajko Očepek
Kmetijstvo je še preveč razdrobljeno 19Marija Robek
Prvi so otrociDrago Vresnik
Mesto in dežela 20Janez Stanič
Branje za današnje raboMarjan Kunej
Kulturno pismo iz Zagreba 21Jože Horvat
Vsi bojo pesnikiIvan Sedej
Simon Ogrin in Robert RauschenbergMojca Vogelink
Televizijska televizija 22Bogdan Pogačnik
Misel naj gre vzporedno z akcijoPetar Brescak
Prvi referendum v zgodovini
Italijanske republike 23Božidar Pahor
Ob Titovem šestem obisku v IndijiMilan Stante
Indira GandhiBožo Mašanović
Zoper koga je energetska kriza? 24Ante Mahkota
Zapiski s popotovanja po Japonski 25Branka Jurca
TujinaMiran Suštar
»Spraznimo Konfucijevo štacuno...« 26Andrej Novak
Dober dan, otožnostMitja Jermol
Porodniški dopust tudi za očete 27Marjana Vončina
Bela palica v vitrini 28France Klopčič
Preroško nakazana prihodnostSergije Lukač
Sedemdeset let »Politike« 29Marko Kos
Raziskovalno in razvojno delo v gospodarstvuArthur Clark
Vesoljske klice življenja 30Anton Rupnik
Milijarde za atome

Pod okriljem sončne energije 31

Alenka Puhar
V psihiatričnem dispanzerjuBoris Verbič
Potrošniška mrzlica pelje človeštvo
v propad 32Robert Sheckley
Prodajalna svetov 33Slavko Pregel
SupermanLord Dunsany
Duš doline 34

INVAZIJA

MRAVOCID F
Sodobni izdelek zoper mravlje,
ki se pojavljajo v različnih
prostorih hiše
MRAVOCID F
Uničuje mravlje, na površinah
pa pušča neopazno elastično
plast, ki deluje še dolgo
po brizganju.

Vaš hišni mravljinčar

MRAVOCID F

**KEMIJSKA INDUSTRIJA RADONJA
SISAK**

Primeri iz prakse slovenskih gospodarskih sodišč

Gospodarski prestopniki na zatožni klopi

Goljufije vseh vrst: pokvarjena živila, devizni prekrški,
neplačan prometni davek, nelojalna konkurenca
in še in še

Ko človek prelistava tako imenovano »evidenco družbeno gospodarske problematike«, tiste, ki je bila (lani) tako »problematična«, da se je znašla pred sodniki ljubljanskega višjega gospodarskega sodišča oziroma okrožnih gospodarskih sodišč, se ne more načuditi, kaj vse se domislijo posamezne delovne organizacije, pravzaprav njihovi odgovorni uslužbenci, samo da bi si olajšali posel in povečali zaslužek, četudi pri tem — vedé — kršijo veljavne predpise, zakonske določbe, pogodbeno določila ali v kakšni drugi obliki zapisane — obvezujoče družbene norme.

Primerov, s katerimi so se srečala gospodarska sodišča, je veliko (preveč!) in vsak po svoje pritegne pozornost. V temle zapisu bomo iz omenjene zbirke slovenskih gospodarskih prestopnikov potegnili tiste, ki nase opozarjajo predvsem s težo svojih kaznivih dejanj oziroma z višino denarne kazni.

Pa začnimo z gradbeno in komunalno dejavnostjo, natančneje z gradnjami brez zagotovljenih finančnih sredstev. Tako je, vzemimo, koprski Slavnik začel leta 1969 graditi obrat Plastike v Izoli. Kasneje, leta 1970 je pri izvajalcu naročil več del, kot je bilo predvideno s pogodbo, pri čemer pa za dodatne stroške ni zagotovil denarja (598 916 dinarjev). (Kazen za podjetje: 60 000; za odgovorni osebi pa 2 000 in 1 000 din.)

Denar je šel za vilo

Pri namenski spremembi doma počitka v Velenju v hotel zunaj kategorije (vilo Herberstein) Gorenje ni poskrbelo za dokaz, da je 1.849.011 dinarjev tudi zagotovljenih. Velenjska tovarna gospodinjstva opreme pa je kršila še predpise o knjigovodstvu, ker je pet računov stanovanjskega podjetja Velenje v skupnem znesku 221 275 dinarjev, izstavljenih za dela na tovarniških objektih, knjižila na račun investicijskega vzdrževanja, čeprav je šel denar dejansko za opravljenega dela v vili Herberstein. Tudi račune šoštanjskega Kleparstva-vodovod (v znesku 27 264 din), ki so se glasili na tovarniške objekte, je Gorenje knjižilo kot investicijsko vzdrževanje, čeprav so se v resnici nanašali na dela v omenjeni reprezentančni vili. (Kazen za Gorenje: 90 000; 2 000 din. za velenjsko stanovanjsko podjetje: 20 000; 1 500 din in za šoštanjsko Kleparstvo-vodovod: 15 000; 800 din.)

Hudo napako pri izvajanju gradbenih del je zagrešil ljubljanski Gradis, ki ni delal po investicijsko tehnični dokumentaciji, za katero je prejel gradbeno dovoljenje. Leta 1972 in 1973 je tako v Kopru zgradil objekte. Ob inšpekcijskem pregledu so ugotovili, da dveh traktov oziroma osem stanovanj sploh ni bilo v dokumentaciji. Razen tega se tudi lega starih traktov ni ujemala z načrti, medtem ko je v sedmih traktih manjkala po ena etaža in je bilo zgrajeno le prikljeje. (Kazen: 70 000; 1 500 din.)

Cudna pota deviz

V zunanji trgovini je pri poslovanju z devizami kršila predpise tudi metliška Beti, ki je v času od 23. 7. 1971 do 25. 4. 1972 od enajstih podjetij odkupila za 34 040 000 dinarjev konvertibilnih valut. (Kazen: 60 000; 1 000 in 1 500 din.)

Ljubljanska Emona je menjalne posle opravljala v navzkrižju z navodilom Narodne banke Jugoslavije, ker je ob inšpekcijskem pregledu imela v menjalnici za 616 dinarjev neevidentirane efektivne tuje valute. Obenem pa pri prodaji blaga za devize tudi odvedla v banko deviznih sredstev v vrednosti 16 142 dinarjev. (Kazen: 50 000; 1 000 in 800 din.)

Elektrotehna iz Ljubljane je sklenila pogodbo, s katero se je obvezala, da bo praškemu Strojexportu dobavila naprave za instalacije v vrednosti 122 252 kilirinskih dolarjev, čeprav blaga še ni imela. Navezala je stike z dunajskim Sigmaommercom, tržaskim Kontexom in milanskim Tesmecom, ki je navedeno blago tudi dobavil in odposlal v Jugoslavijo. Pri nas so izdali nove tovarne liste, nakar

so blago poslali na Češko, ne da bi bila kjerkoli oznaka, ki bi dokazovala, da je blago dejansko italijanskega izvora. Na podlagi Elektrotehne fakture in naloga predstavništva Progres iz Prage je Strojexport prek Progres nakazal navedeni znesek na žiro račun dveh fizičnih oseb pri Ljubljanski banki. Tako je Elektrotehna s svojo dokumentacijo prikazala tuje posle kot svoje, medtem ko je Progres s posredovanjem pri izposlovanju garancije pri češki banki in kasnejšim nakazilom sredstev omogočil izvedbo celotnega posla. (Kazen: 35 000; 1 500 in 1 400 din.)

Živila nenavadnih barv

V notranji trgovini prevladujejo zlasti prekrški v zvezi z neustrezno kakovostjo blaga, posebej se prodaja neustreznih živil. Mariborski Agrokombinat je na primer februarja 1972, leta dobavil zasebnemu kmetovalcu iz Slovenje vasi 2 000 kilogramov živinske soli kot kalijevo sol, embalarano v papirnatih vrečah z drugo oznako, vendar z izrecnim zagotovitvijo, da gre za kalijevo sol. Istega meseca in leta pa je kmetijski zdruzi Vuzenica dostavil 7 000 kilogramov krmila za kokoši nesnice, ki je vsebovalo le 12,4 odstotka surovih proteinov namesto najmanj 15 odstotkov, kolikor je predpisano. Nekaj mesecev prej pa je izdelal 10 000 kilogramov takega krmila, ki pa je bilo močno okuženo z glivicami. (Kazen: 34 000; dvakrat po 750 din.)

Kmetijska zadruga Vrhnika je imela 30. 9. 1972 v prodaji 16 zavitek biskvita Metka, 11 vreč kreker cocktaila, 3 zavitke keksov Bled, en zavitek kamilic, en kozarec vložene paprike — živila, ki jim je rok uporabnosti že potekel, medtem ko so bili trije zavitki sira poraščeni s plesnijo in so imeli gniblih zadah. Dne 23. 4. 1973 pa rok uporabnosti ni več držal za 12 vrečk koncentrata kalifornijske juhe, 24 vrečk koncentrata lovske juhe, 7 vrečk juhe maggi in 4 vrečke koncentrata juhe iz govejega repa, čeprav je vse to bilo še vedno na voljo kupcem. (Kazen: 60 000; 300 in 700 din.)

Postojnski Nanos je od 3. marca do 12. aprila 1972 dal v promet 116 000 kilogramov sladkorja, ki je bil svetlo rjave barve, neprimerne vonja in okusa po juti ter pomešan z delci mehanske nečistoče, ki jih ni bilo mogoče odstraniti. (Kazen: 45 000; 500 din.)

Hotel Sabotin iz Nove Gorice je imel 1. 3. 1973 v prometu 620 kilograma govejih kreker rumenkaste in sivkaste barve, po površini lepljive in neugodnega vonja po beljakovinskem razkroju. Istega dne je bilo v tem hotelu moč najti tudi 36 steklenice po 0,2 litra Fructalovega limonovega soka, ki je bil starejši od starih mesecev, kolikor je zanj rok uporabnosti. (Kazen: 45 000; 700 din.)

Ljubljanski Mercator je 11. 9. 1972 v prodajalni v Gregorčičevi ulici v Ljubljani prodajal istrsko črno vino in cviček, ki je bilo po ugotovitvah Kmetijskega inštituta Slovenije bolno in je imelo očetni cik. Razkritje pa je bilo tudi kozareček črnega vina z navidezno teran, ki ni bil v resnici nič drugega kot navadno rdeče namizno vino. (Kazen: 30 000; 600 din.)

Agrokombinat iz Krškega je imel 28. novembra 1972 v vinotoču v Ljubljani napredaj 40 litrov črnega namiznega vina, ki je imel tuj in nečist vonj, grenak in prazen okus z znaki očetnega kisa. Dodana pa so mu bila tudi anilinska barvila. Razen tega pa je bilo še 2 000 litrov cvička pokvarjenega vonja ter kislega in praznega okusa po razkroju. (Kazen: 30 000; 600 din.)

Mariborski Ferromot je v svojem skopskem predstavništvu od januarja do decembra 1970, leta pri prodaji rezervnih delov zaračunal višje marže od dovoljenih ter tako dosegel neupravičeno razliko v višini 13 588 dinarjev. (Kazen: 40 000; 900 din.)

Če se ogneš prometnemu daveku...

Med tistimi delovnimi organizacijami, ki niso v redu izpolnjevale družbenih obveznosti, je bilo največ takšnih, ki jim je bilo pravzaprav vseeno, ali plačajo prometni davek ali ne. Po višini izrečene kazni je rekorderka celjska stanovanjska zadruga Dom, ki v letih 1969, 1970 in 1971 ni obračunala prometnega davka (v znesku 250 517 dinarjev) od reprodukcijskega materiala, prodanega svojim članom,

ki so ga sami ali po obrtnikih vgradili v svoje objekte. Kršila pa je tudi predpise o knjigovodstvu, ker je 15. 3. 1971 izdala gradbeno dokazilo o opravljenih delih v vrednosti 99 755 dinarjev na ime zasebnika, čeprav ta dela niso bila izvedena. (Kazen: 410 000; 2 000 in 1 800 din.)

Koprsko podjetje za ekonomsko propagando in organizacijo Propaganda je v letu 1968 za 262 000 dinarjev znižalo davčno osnovo, s tem da je od osnove odštevalo vse kasneje odobrene bonifikacije kupcem in tako »zamolčal« 30 137 dinarjev prometnega davka. Na podoben način ni izkazalo davčne osnove za blago, prodano kupcem, ki niso bili oproščeni prometnega davka, s čimer ni obračunalo prometnega davka v znesku 6 493 dinarjev. V letih 1969 in 1970 pa ni pravilno vodilo evidenco o opravljenih storitvah, tako da je pozabilo na 86 768 dinarjev prometnega davka. (Kazen: 250 000; 800 in 1 000 din.)

Ljubljanski Plasmas v letu 1970 ni obračunaval in plačal prometnega davka od fakturiranega blaga (v znesku 52 218 dinarjev), od prodaje strojev (120 649), od blaga, plačanega v gotovini (704) torej od storitev (1 772). Kršil pa je tudi predpise o SDK, ker je v določenem obdobju večkrat prekoračil blagajniški maksimum, na žiro račun pa ni polagal zneskov, ki jih je prejel od dnevnih iztržkov. Skupno gre za 62 195 dinarjev; kar je uporabil za gotovinska izplačila. (Kazen: 200 000; 1 200 in 500 din.)

Knjigovodske čarovnije

Ljubljanski Commerce je leta 1971 nadomestil znesek 367 093 dinarjev iz celotnega dohodka kot prispevek za financiranje propagande (akcije Diolen), čeprav bi ta denar moral vzeti iz prodaje rezervnih delov v višini 55 064 dinarja. (Kazen: 120 000; 1 200 din.)

Kranjsko ZP Iskra elektromehanična je v letu 1971 za 792 948 dinarjev izdatkov za vzdrževanje vpisalo med stroške investicijskega vzdrževanja namesto v breme novih osnovnih sredstev. Kršilo pa je še predpise o prometnem davku, saj ga ni plačalo od prodaje materiala zasebnikom (1 271 dinarjev) in od prodaje materiala neugim delovnim organizacijam (42 184). (Kazen: 97 000; 1 000, 500 in 800 din.)

Dirka za zavarovanci

Za konec pa še primer kršenja načel poslovne morale oziroma primer nelojalne konkurence, s katero sta se izkazali ljubljanska in zagrebška zavarovalnica. Novogoriška poslovna enota zavarovalnice Sava je leta 1971 na Primorskem nagovorila številne zavarovance Croatie, naj odpovedo pri tej zavarovalnici sklenjena življenjska zavarovanja. Dosegla je, da je 55 zavarovancev zares odpovedalo zavarovanje in se zavarovalo pri Savi. V treh mesecih leta 1971 pa je tudi 359 zavarovancev, ki so imeli sklenjeno avtomobilsko kasko zavarovanje, obratnovala nižjo tehnično premijo kot je bila veljavna in so bili zaradi tega zavarovanci na boljšem za skupno 294 162 dinarjev. Pri zavarovanju v družbenem sektorju je prav tako štirim zavarovancem obračunala nižjo premijo od veljavne, v škodo celotne rizične skupnosti za 426 195 dinarjev. Novogoriška poslovna enota zavarovalnice Croatia je istega leta 123 zavarovancev avtomobilskega kasko zavarovanja samo tako obračunala nižjo tehnično premijo, s čimer so ti zavarovanci sklenili pogodbe za 105 294 dinarjev urodneje kot ostali. (Kazen za Savo: 50 000; 2 500 din., za Croatia: 25 000; 2 500 din.)

Nadejamo se, da so navedeni primeri gospodarskih kaznivih dejanj, ki so jih obravnavala slovenska gospodarska sodišča, sama zase dovolj zgovorna in ne potrebujejo posebnega, zaključnega komentarja Morda le oproročilo, naj bi takšni in podobni protizakoniti nesrečni slučajji vsaj omenili delovne organizacije ter v njih zaposlene odgovorne ljudi, da predpisov končno ne sprejemamo tiho »vnan« in da so sodrešine luknje v njih lahko tudi stla neprijetna.

Boris Dolničar

Pota slovenske elektrifikacije

Boj za dodatni žici

Pogled v gradnjo elektrarn in omrežja

Lani se je ob odvzemih električnega toka zaradi suše, okvar itd. spet očito pokazalo, kako pomembna je ta energija ne samo za razvoj, ampak tudi za obstoj gospodarstva. V razvoju našega elektrogospodarstva so bila različna obdobja, od tistih, ko je bilo elektrike v Sloveniji več, kot so je porabili, do tistih, ko jo je primanjkovalo. Zato bo najbrž zanimivo, če si bomo ogledali na kratko, kako je potekala gradnja elektrarn in omrežja, kakšni načrti in predlogi so se ob tem pojavljali, pa tudi druge dogodke, ki so vplivali na razvoj te dejavnosti v Sloveniji.

Na paro v Ljubljani leta 1898

Od časa, ko je zasvetila v Sloveniji v Mariboru prva žarnica, je minilo že več kakor 90 let. Prve električne centrale pa so začeli v Sloveniji graditi okrog 1900. leta. Bile so manjše elektrarne, ki so preskrbovale s tako energijo manjša območja ali posamezne tovarne.

Prva večja parna električna centrala je bila ljubljanska, ki je 1898. leta začela dati elektriko. Druga večja je bila velenjska termocentrala, ki jo je zgradil državni rudnik Velenja leta 1932 do 1934. Električno energijo je oddajala po pogodbi podjetju »Kranjske deželne elektrarne« (KDE), ki so ga bili ustanovili potem, ko so 1914. leta zgradili dvomegavato vodno elektrarno Završnica na Savi. Trboveljska premogokopna družba pa je leta 1938 zgradila 12,5 megavato termoelektrarno Trbovlje.

Prva večja vodna elektrarna je bila Završnica. S svojo zmogljivostjo pa je bila tedaj za naše kraje izredno velika vodna elektrarna Fala s 34 megavati, ki jo je že leta 1918 še za stare Avstrije zgradila švicarska družba. Z večjim električnim omrežjem, kot je tedaj bilo, bi mogla tedaj veliko bolj koristiti obsevu razvoju našega gospodarstva. Tako pa celih 25 let ni mogla oddati niti polovice svoje elektrike v električno omrežje, niti v svojem ožjem mariborskem območju, niti po 80 kilovoltnem vodu, ki je segal do Laškega, niti po tako imenovanem vzhodnem vodu, po katerem je elektrarna oddajala električno energijo daleč proti vzhodu in jugu preko hrvaške meje. Polovico proizvodnje je morala zato oddajati kot odpadno energijo v bližnjo tovarno karbida.

Primorska je bila tedaj pod Italijo. Na Soči so zgradili za tedanje čase najsodobnejšo hidroelektrarno Doblar s močjo 35,4 megavati, in sicer leta 1939, ter 15,8-megavato vodno elektrarno Plave, ki so jo zgradili leta 1940. Soške elektrarne so tedaj oddajale svojo elektriko po 130 kilovoltnem daljnovodu v Trst in preko Istre na Reko ter iz Plav po 60-kilovoltnem daljnovodu v Gorico.

Sto tisoč odjemalcev

Leta 1939 je bilo v Sloveniji okrog 100.000 odjemalcev elektrike. Po zgraditvi TE Trbovlje je dejansko postala možnost, da bi Slovenijo elektrificira-

li po enotnem načrtu, vendar do spoznanja med lastniki elektrarn ni prišlo in je nadaljnji razvoj, ki naj bi privedel tedanje elektrogospodarstvo pri nas na višjo raven, prehitela vojna. Med vojno so Nemci postavili nekaj novih agregatov, tako dva v Dravogradu in 25-megavatnega v Trbovljah. Leta 1943 so zgradili termoelektrarne Brestanica s 12,5 megavati, začeli pa so graditi tudi HE Mariborski otok ter ga do konca vojne zgradili okrog 30-odstotno. Sicer pa so postavili tudi 110-kilovoltne daljnovode, po katerem so vso energijo po najbližji poti odvajali proti središču takratne nemške države. Začeli pa so graditi tudi tovarno aluminija v sedanjem Kidričevem, da bi elektriko »predelovali« v aluminij.

V Sloveniji je leta 1938 tedanja uradna statistika našela 665 industrijskih in 102 javni elektrarni s skupno letno proizvodnjo 300 milijonov kilovatin ur, od katerih je skoraj dve tretjini dajala HE Fala. Vse druge razen TE Velenje in TE Trbovlje pa je že tedaj čas prerasel.

Naglica in »zatiki«

Leta 1945 sta ostala na ozemlju tedanje Slovenije poleg naštetih elektrarn s proizvodnjo okrog 600 milijonov kilovatin ur še dva dela prenosnega omrežja. Vzhodni del je imel štiri različne prenosne napetosti, namreč 110 kilovoltov, 80 kV, 60 kV in 35 kilovoltov, zahodni pa tri druge, namreč 130 kV in 27 kilovoltov hkrati z različno frekvenco.

Narodna vlada Slovenije je oktobra 1945 ustanovila državno podjetje Državne elektrarne Slovenije. Poleg proizvodnje, nakupa, prodaje električne energije itd. je bila njegova naloga tudi načrtna elektrifikacija Slovenije kot graditev, upravljanje vzdrževanje in izboljševanje električnih naprav ter nabavljanje potrebnega električnega materiala, strojev in orodja. V pristojnost podjetja je prešlo tudi vse premoženje in koncesije električnih podjetij, razen tistih central, ki so jih uporabljali v pretežni meri za potrebe rudnikov, industrije ali podjetij. Določili so tudi, da se mora ves čisti dohodek podjetja uporabiti za elektrifikacijo federalne Slovenije.

Tako po končani vojni so pričeli obnovljati ob koncu vojne bombardirano elektrarno Dravograd in nadaljevali z zidavo Mariborskega otoka. Leta 1946 so zastavili lopate za HE Moste pri Zirovnici in računali, da jo bodo zgradili do leta 1948 za potrebe Kranjske industrijske družbe oziroma sedanje železarne Jesenice. Pripravljali so se tudi na povečevanje Fale in Dravograda ter imeli v načrtu HE Ribno s padcem 44 metrov ter termoelektrarno Soštanj.

elektriko v vsako hišo. Vendar uresničenje te zamisli ni potekalo lahko. Primanjkovalo je tudi žice in izolatorjev. Številni taki »zatiki« so ovirali delo, vendar pa niso članom odborov vzeli volje uresničevati njihove zamisli. Mnogi so se znašli tako, da so ustanovili »deputacije«. Določili so nekaj ljudi, ki so potem skupno hodili trkat na vrata pristojnih za elektriko, pa tudi na vrata raznih ministrstev, od koder so se potem oglašali telefoni, katerim krajem pa bi bilo vendarle treba napeljati elektriko najprej oziroma čimprej.

Ni pa ostalo samo pri boju za električno luč, torej pri dveh žicah na električnih drogovi. Začel se je boj še za dodatni dve žici, torej za elektriko, ki bi lahko gnila stroje.

Sedanje ocene torej ocenjujejo proizvodnjo električne energije v Sloveniji v letu 1945 na okrog 600 milijonov kilovatin ur, leta 1960 pa so bili ocenjevali proizvodnjo javnih elektrarn na 400 milijonov kilovatin ur. Zato je nerazumljiv prvi slovenski petletni plan za razvoj narodnega gospodarstva LR Slovenije v letih 1947 do 1951, ko obljublja, da se bo z graditvijo večih malih central proizvodnja električnega toka v republiških elektrarnah od 25 milijonov kilovatin ur v letu 1939 povečala le na 88 milijonov kilovatin ur v letu 1951, ker so toliko proizvajali v Slovenije že precej pred vojno.

Sicer pa so si v tem planu naložili, da bodo zgradili v Sloveniji 18 razdelilnih in 304 transformatorskih postaj, napeljali 1656 kilometrov daljnovodov ter 56 kablovodov in te naprave dopolnili s 395 kilometri omrežja nizke napetosti in tako znatno razširili in izpopolnili omrežje v LR Sloveniji z izkoriščanjem materiala iz notranjih rezerv in s pritegnitvijo prostovoljne delovne sile. Za izpolnitev teh nalog naj bi investirali 700 tiskrskih milijonov dinarjev.

Ob sprejemanju tega plana je govoril tudi tedajni minister za industrijo in rudarstvo vlade LR Slovenije Franc Leskošek in med drugim dejal: »Za izvedbo našega prvega petletnega plana smo še odvisni od pomoči iz inozemstva, kjer moramo kupovati drage stroje in instalacije. Zato moramo izvažati razne surovine in gotove predmete, s katerimi si omogočimo uvoz novih strojev in instalacij, ki jih v prvi petletki še ne moremo izdelovati doma. Naš petletni plan v okviru občetržavnega petletnega plana je postavil tako, da bo naša modernizirana obstoječa in novozgrajena moderna industrija po izvršeni prvi petletki predstavljala velik del jugoslovanske industrije, ki bo že večidel sposobna samostojno, brez tuje pomoči, izvršiti v drugi petletki popolno industrializacijo in elektrifikacijo naše domovine.«

Sicer pa so bili načrti za gradnjo električnih central v vsej državi precejšnji, saj so od leta 1948 do 1951 načrtovali zgraditi v vsej državi 22 veli-

Njive (Foto: Janez Klemenčič)

Kmetijstvo je še preveč razdrobljeno

Dve premalo — ena dovolj

V celjski klavnici naj bi klali goveda, v šentjurski pa samo prašiče

Že večkrat smo zapisali, da je kmetijstvo preveč razdrobljeno in da povezovala v tej gospodarski panogi, tako v horizontalni kot vertikalni smeri, prepočasni potekajo. Tudi v zadnjem času se ni veliko spremenilo, čeprav ustava dopolnila odpirajo možnosti povezovanja. To še posebej velja za manjše kmetijske organizacije, ki so se doslej zapirale v svoj okvir prav zaradi bojazni za samostojnost. Oblikovanje agroživilskih kompleksov, ki naj bi bili nosilci kmetijske proizvodnje, poteka zato nekoliko počasneje, kot je bilo pričakovati.

Še največ v tej smeri so storili na celjskem območju, kjer sta se najprej združila KK »Hmezade« in bivši šmarški kombinat, priključili pa so tudi Radlje ob Dravi. Poleg tega je KK »Hmezade« pred dobrim letom dni podpisal pogodbo o poslovnotehničnem sodelovanju s KZ Slovenske Konjice, KZ Laško, ERO Velenje in KK Sentjur. O povezavi pa so se dogovarjali še s trgovskim podjetjem Merx iz Celja, vendar za zdaj trgovina za take integracije ne kaže zanimanja, kar je opaziti tudi v Novi Gorici in drugod.

Direktor KK »Hmezade« Zalec Veljko Križnik nam je v zvezi s povezovanjem kmetijstva v njihovi regiji povedal, da bodo poslovno tehnično sodelovanje razširili še na kmetijske organizacije iz Zasavja in Koroške. Poudaril pa je, da so sedaj v taki fazi razvoja, ko take poslovne vezi, pa čeprav dolgoročneje, ne zadoščajo več. Zato je žalski kombinat ponudil integracijo KK Sentjur. Gre predvsem za to, da so sedaj tik vred večjimi investicijami v primarno proizvodnjo in predelavo. V zvezi z »zelenim programom« ima žalski kombinat med drugim v načrtu gradnjo farme za prašiče, povečanje klavnice, gradnjo mlekarne, mešalnice za krmila itn. Te objekte in predelovalne obrate bodo namreč nujno potrebovali zaradi večje primarne kmetijske proizvodnje, ki jo prav tako načrtujejo z zelenim programom. Podobne načrte imajo tudi pri kmetiskem kombinatu v Sentjurju. Zato se sedaj dogovarjajo, da bi zaradi uskladitve proizvodnih programov, predelovalnih kapacitet, primarne in kooperacijske proizvodnje poiskali skupne rešitve. Te pa prav gotovo so.

Na relaciji okoli 20 km stojiša sedaj dve klavnici, ena v Celju, druga

v Sentjurju. Veljko Križnik meni, da bi v primeru integracije lahko prišlo do specializacije in boljše izkoriščenosti obeh klavnici. Tako hi v celjski klavnici klali goveda, v šentjurski pa samo prašiče. V primeru združitve bi zgradili farmo za prašiče na šentjurskem območju, kjer bi organizirali tudi kooperacijsko prirejo. V nasprotnem primeru, da do te povezave ne bi prišlo, pa bo farma stala na Pi-rešici.

Veljko Križnik razen tega vidi tudi velike možnosti v hitrejšem razvoju zasebnega sektorja na tem območju. Predvsem bi lahko dali poudarek prašičereji zaradi farme in klavnice prašičev, velike možnosti pa so še v prireji mesa in mleka, pridelovanju jagodičevja in perutnini. Po Križnikovem mnenju bi v primeru integracije imeli zaradi povečane perutninske proizvodnje tudi večje možnosti, da bi začeli tudi sami klati perutnino. Sedaj namreč vso perutnino s tega območja koljejo v ljubljanski Emoni.

»Čeprav bi integracija s KK Sentjur prinesla mnogo skupnih rešitev, ki peljejo predvsem k racionalizaciji proizvodnje, pa sedaj ne gre za to, ali bo povezava uspela ali ne. To ni nikakoli politična integracija. Izhaja iz potreb, zato iščemo skupne rešitve. Prišli smo namreč do tiste faze razvoja, ko moramo iskati skupno pot znotraj regije, če hočemo biti racionalni. »Zeleni plan« in ustava dopolnila pa so te stvari še bolj pospešile,« pravi Veljko Križnik.

KK »Hmezade« z okoli 2400 zaposlenimi je v letu 1971 dosegla 540 milijonov din celotnega dohodka (druge kmetijske organizacije v regiji 190 milijonov din), v letu 1972 že 830 milijonov din, medtem ko za mnulito leto računajo na več kot milijardo din celotnega dohodka, od tega na okoli 35 do 40 milijonov dobička s celotnim dohodkom 830 milijonov din, ki so ga dosegli v letu 1972 so v Sloveniji med kmetijskimi organizacijami zasedli prvo, v Jugoslaviji pa štirinajsto mesto, kar je nedvomno lepo priznanje temu kolektivu, ki že prerašča v pravo agroživilsko celoto, čeprav jim v vertikalni smeri še marsikaj primanjkuje.

Klavnica, ki ima zmogljivost 9000 ton mesa na leto, je prevelika, tako da jo bo treba povečati, v kolikor ne bi prišlo do integracije s KK Sentjur. Z zmogljivostjo 120.000 litrov mleka na dan, saj današnja z več kot polovico manjšo zmogljivostjo ne bi mogla sprejeti bistveno več mleka kot ga sedaj. Pridobivanje mleka bodo na farmah povečali še za okoli 400 sto-

jišč, precej pa tudi na zasebnem sektorju, saj računajo, da bi na leto prumerili 150 do 200 kmetij, večinoma v živinoreji. V načrtu imajo še gradnjo vzrejališča za mlado plemensko živino, 1500 stojišč za pitance, gradnjo mešalnice za močna krmila, s katero bi zmogljivost mešalnice povečali od sedanjih 20.000 ton na 50.000 ton na leto. Razen tega ima kombinat še predelavo hmelja in sadja, ki pa za zdaj zadoščajo predvidenemu obsegu proizvodnje. V načrtu pa in-ajo tudi razširitev hladilnice, ki bi jo povečali od sedanjih 400 na 800 vagonov.

V kooperacijski proizvodnji na žalskem območju se bodo v »zelenem usmerili na govedorejo, hmelj, jagodičevje in perutnino na šmarškem in šentjurskem, če bo prišlo do integracije, pa na govedorejo, prašičerejo, jagodičevje in vinogradništvo.

Panoge, ki bi se morale povezovati

Taka usmeritev KK »Hmezade« Zalec pri oblikovanju agroživilske celote bo prav gotovo zanimiva tudi za druge kmetijske organizacije, tako da lahko s tega območja pričakujemo še novih vezi o povezovanju kmetijskih organizacij in morda tudi trgovine, ki bo slejkoprej le morala spoznati, da brez zagotovitve surovin in kmetijskih pridelkov ne bo šlo.

Sicer pa je glede oblikovanja agroživilske celote v celjski regiji Veljko Križnik povedal naslednje: »Pri oblikovanju agroživilskega kompleksa je treba vedeti, da to ne pomeni zapiranja v določene regijske meje. Taka celota mora biti odprta navzven. Zavedati se je namreč treba, da je temeljni problem kmetijstva v tem, da je še vedno preveč razdrobljeno, še zlasti kar zadeva ponudbe na tržišču. Mi-slim predvsem na primarno proizvodnjo, ko praktično vsak obrat po svoje prodaja.

Panoge živilske industrije v Sloveniji bi se morale povezovati. Pa naj bo to mlekarstvo, klavnice, predelava sadja itn. To povezovanje je po mojem mnenju celo važnejše kot povezovanje s trgovino. Če imamo zdaj v Sloveniji le 60 odstotkov izkoriščene zmogljivosti klavnici, to pomeni, da je živina za toliko slabše plačana. Tesnejše povezave v tej smeri so nujne. Tu so še velike rezerve našega kmetijstva,« je končal Veljko Križnik.

Rajko Opecek

Fotokarikatura: Stane Jagodić

Ilja Popi

V zavodu za slepo in slepovidno mladino

Bela palica v vitrini

Njihov dan je tako pisan, tako izpolnjen, da je skoraj prekratek

Zaposlen s svojimi mislimi stopaš v zimski dan skozi množico ljudi in dogajanj. Megla pokriva poldan in vse okrog tebe. Greš naprej, ujet v svojo trenutno misel, in ne vidiš niti megle niti množice okrog sebe. Pa greš še naprej in nekega popoldneva se srečaš s tistimi, ki vedno vidijo le megle. Drobno srečanje sredi januarja, ampak da ti bogato spoznanje in bogatejša je celo tista megla nad teboj. Vidiš... Tak stopaš dalje v zimski dan.

Obiskali smo zavod za slepo in slepovidno mladino v Ljubljani. Siv dan je bil in na dvorišču se ni nihče igral. Tudi na hodnikih ni bilo nikogar, mrtvo tišino so kdaj pa kdaj prericali zvoki klavirja nekje v višjem nadstropju. Pa kljub temu je bilo nekaj domačega in toplega že ob prvem srečanju z zavodom: na vratih in na stenah so te pozdravljale vesele, odkritosrčne risbe otrok.

Popoldne je bilo in učenci 7. b. razreda so se zbrali v svoji sobi, v svojem »domu«, kot mu pravijo. Deklica v kotu pri oknu je pletla in tista rjava stvar v njenih rokah je neverjetno hitro rasla in neverjetno hitro so se premikale pletilke. Pri mizi sta bila fantična zatonjena v šah, da sta se komaj utegnili ozreti, drugje je deklica prebrala zadnje številko glasila, ki ga izdajajo učenci, »Naša misel«, ki ga izdajajo učenci, »Naša misel« — v Braillovi pisavi. Od stene sem pa se je slišala vesela melodija z gramofonske plošče. Bilo je živahno in otroci so se hitro razgovorili, da je mladost zavzela v vsej svoji neugnarnosti pred teboj. Se vedno je bil na steni velik dedek Mraz, naredili so ga iz blaga, mu pripeli brado in na plašč našli žepke, kamor so dajali številke za zbiranje; ob Novem letu so namreč priredili zabavo... Bilo je tako, da si pozabil, da kljub vsemu to le niso navadni otroci; čeprav igrajo šah, pletejo jopice, vežejo prtiče, poslušajo glasbo, gnetejo glino.

Zakaj? Cvetka Rožanec, pedagoginja, pravi: »Pri slabovidnem otroku je vid neznan, omejen, hudo zožen, blizu prave slepote. Tak vid prizadete mu otroku ne koristi kaj prida, zlasti če se nihče ne zmeni zanj. Čeprav se otrok zaveda pomanjklivosti, vseeno poskuša, napenja vid in se muči, da bi vsaj nekaj videl, o čemer mu pripovedujejo in kar gledajo drugi otroci. Povsem upravičeno pričakuje, da bi mu kdo pomagal in prav nastrežen je, če mu ne. Slaboviden otrok se hoče igrati z vrstniki in početi vse tako kakor zdravi otroci. Če mu odrežejo stike z vrstniki in početi vse tako kakor zdravi otroci, postane malodušen, nezadovoljen, potuhnen, nedružaben, porodi se mu občutek manjvrednosti in, seveda, intelektualno znošane. Toda negativne lastnosti niso posledica otrokove slabovidnosti, temveč slabega razmerja okolja do otroka; zato tudi izginejo, brž ko se znajde v primernem okolju, oziroma če ga začne njegovo okolje pravilneje vrednotiti ter mu omogoča nego in vzgojo kakor vsakemu drugemu otroku.«

Veliko temnomodre barve

Prav zato je bil ustanovljen zavod v Ljubljani. V domu, kjer je zbranih več ko sto učencev iz vse Slovenije, skrbe za vzgojo predšolskih in šolskih otrok, poleg tega pa imajo še dva oddelka za laže prizadete slepe in slabovidne otroke. Zavod ima novo šolo, ki je bila dograjena leta 1966, organizirali so kabinetni pouk, imajo lepo knjižnico.

Otroci so svoj zavod vzljubili in vsi v en glas so potrdili, da jim je tu lepo. »Čisto nič nam ni dolgčas.« Res je njihov dan tako pester, tako izpolnjen, da je pravzaprav prekratek. Obiskali smo skupino, ki je risala zgod v temis. Težko je opisati, s kakšno veseljem so otroci segali v lončke z barvami in s prsti potegovali po papirju; svoja občutja, vse tisto, kar je globoko v njih, so izražali v barvah; veliko temno modre barve, saj

noč je temna; pa vendar tudi oranžne, rdeče in zelene barve, veliko dreves, da bi se človek izgubil v tem gozdu. Povprašal si jih, če radi rišejo, a vprašanje je kar nekako smešno obviselo v zraku, kakaj odgovori so bili jasni že vnaprej in tudi barve okrog ust drobnega fantiča so bile zgovorne. Polivali si risbe, ki so jih imeli pred seboj, pogledal še nekaj starih in odkritosrčno si priznal sam v sebi: pravi mojstri so! Ura likovnega pouka se je že končala, oni pa bi še kar risali in risali, potegovali črte — toliko črt, da bi moral gozd oživeti v tisti sobi...

V sosednji sobi je mala pianistka udarjala z drobnimi prsti po klavirskih tipkah. Zaprtili smo jo, naj nam kaj zaigra, in ko sta se z učiteljem tiho sporazumela, so note pogumno zaplesale v tišino.

Ravnatelj zavoda, tovariš France Rožanec, je dejal: »V šolskem letu 1972/73 so učenci tekmovali v Jugoslovanskih pionirskih igrah, imeli so tudi republiškega prvaka v znanju Vesele šole, dobili so priznanje 'Tisoč radosti', udeležili so se tekmovanja za Seliškarkovo bralno značko. Skozi vse leto so učenci obiskovali predstave v Mladinskem in Sentjakobskem gledališču, kjer so imeli abonma. Prav tako so se udeleževali predstave 'Naša matineja' v Mestnem gledališču. V lutkovnem krožku je bilo vključenih štirinajst učencev, naštvrali so Bevkovo igrico 'Lenuh poležuh'«.

Učenci sami so dalje pripovedovali, da imajo plesni krožek. »Uh, fantje so tako nerodni,« je posepetala ena od deklet. »Pa še malo jih je,« je dejala druga. Ampak zabavno je kljub temu!

Greš dalje po hodniku in kar na slepo odpreš vrata v sobo, kjer je skupinica mlajših: dva igrala »človek ne jezi se«, nekateri opazujejo trd in napet boj kocke; deklice vežejo in celo stavke za tkanje imajo. Na stenah je še novoletno smrečje, in čeprav iglice že odpadajo, je še vedno čutiš vonj prazničnosti.

Uvajanje v samostojno življenje

Tovarišica Seljakova, ki nas je vodila po zavodu, je pripovedovala, da vodi ure šole za življenje, samourejanje in gospodinjstvi pouk. To so tiste ure, kjer se otroci s praktičnim delom uvajajo v samostojno življenje. Sami si perejo in likajo. In o vseh tistih problemih, ki jih poznajo otroci, se pogovarjajo. Pozno v večer včasih steče beseda, otroci prihajajo s svojimi težavami, spoznanji, drobnimi odkritji; malo večji ji že zaupajo svoje prve ljubezni pa notranje boje, svoja mlada iskanja; tudi spolno vzgojo imajo — zares; pedagogji in vzgojitelji si prizadevajo, da bi otrokom čim bolj olajšali vstop v samostojno življenje, da bi otroci čim bolj normalno zaživeli v njem in bili srečni. To pa ni malo! Veliko truda je včasih treba, veliko samoopovedi, poglobljanj v mlade duše pa tudi strokovnega izobraževanja. Cvetka Rožanec: »V svetu sta dve ekstremni stališči glede vzgoje in izobraževanja slabovidnih. Nekateri menijo, da je dovolj, če slabovidnega otroka opremimo s tehničnimi pripomočki in ga pustimo v osnovni šoli (osvetlitev, knjige s povečanim tiskom, specialni zvezki, povečevalna stekla, naočniki itd.). Drugi menijo, da so oddelki za slabovidne specifični pojav prav v vzgojnoizobraževalnem smislu glede metod. Mi pa mislimo, da je treba upoštevati tako prvo kot drugo metodo, oziroma da je lahko v posameznih primerih primerna tudi prva ali druga pot. Otroci ni problem samo v izobraževanju, ampak tudi v vzgojnem pogledu. Nered se loteva knjig, ker se zaradi slabega vida ob njih čuti manj sposobnega. Reži se neupena. Pedagog mora vplivati na oblikovanje vedre in optimistične osebnosti slabovidnega od rane mladosti dalje. Otroci ne sme doživljati, da za zapada v malodušje. Vodil naj ga neprisiljeno in naj bo z njim v dobri povezavi.«

Če si pogledal skozi okno, si vidiš dvorišče sivo in neurejeno. Otroci pa si že športa, iger z žogo, tekanja po travi. »Koši so pokvarjeni, ne

moremo igrati košarke,« je potožil fant. Ravnatelj, prof. Rožanec: »Zavod ima neurejeno okolje. Na severni strani je prostor, namenjen športnemu igrišču, vendar ni raven, nima utrjenih tal, često pa se na posameznih mestih zadržuje voda. Na tem igrišču tudi ni naprav, zato ta del zavodskega okolja ne služi svojemu namenu. Na južni strani prostora za igrišče je hribček, s katerega se otroci pozimi sankajo. Napravljen je iz ruševin hiše, ki je stala na tem mestu. Na zahodni strani je dvorišče posuto s peskom, ob robu pa je prostor, namenjen otroškemu igrišču. Tu imamo tobogan in gugalnice. Ostali del je neurejen in zato malo uporaben za potrebe telesne vzgoje. Ko bodo na tem mestu narejene sprehalne steze, bi ga lahko uporabljali slepi učenci za razvijanje orientacije slepih v okolju... Na vzhodni strani je dovozna cesta z dvoriščem in parkirnim prostorom. Ta del zavodske okolice je posut s peskom. Teren tudi ni popolnoma zravn, zato se v kotanjah često zadržuje voda.«

Neurejeno okolje

V domu imamo dvoranico, ki meri 9 x 6 m. Uporabljamo jo za številne dejavnosti, prireditve in sestanke v zavodu (proslave ob praznikih, gostovanje tujih kulturno-umetniških skupin, šahovska tekmovanja, plesne vaje, dramski in folklorni krožek. Dvoranica ni opremljena z napravami za telesno vzgojo. Imamo le nekaj drobnega orodja, ni pa garderobe in kopalnice, zato je nemogoče, da bi se učenci po uri telesne vzgoje lahko umili in prišli pravočasno k naslednji uri pouka. Tudi bazena nimamo, ki bi bil za našo ustanovo nujno potrebna. Telesno vzgojo je v takih pogojih nemogoče izvajati!«

Učenci in učitelji žive v upanju, da se bo tudi to uredilo. »Saj nam je lepo tukaj in težko se bom ločila od prijateljev in sošolcev,« je priznala učenka 8. razreda. Pa jo povprašal, v kakšno šolo bo šla potem, ko bo končala osemletko. Zelnje in tihe nade udarilo na dan. Jože Založnik je v šolskem glasilu napisal: »Zelo si želim, da bi postal avtomobilist, pa tudi iz elektrike bi rad imel opravka. Opažoval sem vavtence, kako mu je šlo delo od rok. Na avto je nataknil vrata, zavil vliake, drugi pa je preizkušal motor. Seveda, pri takem delu si vedno umazan. Doma bi si lahko uredil majhno delavnico, v kateri bi sam popravil motorje in si sestavil avto. Mislim, da je ta poklic zahteven za oči. Vdati se bom moral, zadovoljiti se s čim drugim... Za vse želje so vprašanje oči...«

Zaprta vrata

Se vedno se dogaja, da ljudje nekako z nezaupanjem gledajo na slepe in slepovidne, češ da ne morejo biti tako uspešni pri delu kot zdravi. Tisti, ki odločajo za sprejem na delo, so premalo seznanjeni s tem, kaj slepovidni zmoreto. Prof. Rožanec: »Za mnoga opravila in poklice za slepovidnemu zapira vrata sam predpis, ki postavlja pogoj: popoln vid. Tako ostaja slepovidnemu samo še možnost, da se vključi v stroko kot nekvalificiran delavec, če ga podjetje sploh sprejme na delo...« Cas bi že bil, da bi se znebili predsodkov, naloga vzgojiteljev in pedagogov pa je, da učencem svetujejo tako zaposlitev, ki jim ne bo v škodo.

Drobna srečanja in vtisi so bili v nas, ko smo odhajali, in na poti, ki smo jo zdaj drugače gledali kot prej, so bili še bolj živi. Belo palico, simbol slepcev, so sprevili v vitrino, najo bolj postavili pisalne stroje, posebne reliefne zemljevide, najrazličnejše pripomočke za učenje in delo. Deklica s kitami je izbirala ostanke blaga za novo lutko, za novega dedka Mraza — za prihodnje leto... Treba je misliti naprej, na jutrišnji dan — za ta dan je treba misliti že danes.

Marjana Vončina

naročniki DELA živijo ceneje

naročnik DELA prejme knjižico bonov s katerimi lahko izkoristi naslednje popuste:

Zadnjih smo omenili prednosti radialnih gum pred navadnimi pasastimi. Naj omenimo še slabosti. Radialne gume povzročajo več vibracij v karoseriji kot diagonalke. Hkrati pa večina radialk na kritični meji zdrane brez opozorila. Kljub temu pa kaže, da bo radialka kaj kmalu izpodrinila diagonalno na širokem avtomobilskem trgu.

Vse več tovarni je, ki svoje avtomobile serijsko opremlja z radialnimi gumami. Tovarne gum pa vlagajo vse več denarja v razvojne oddelke. V zadnjem času so se jim pridružile tudi naše domače tovarne, ki so že tudi začele izdelovati radialke. Vsekakor vsak pameten avtomobilist kupuje gume po svojih zahtevah in primerne svojemu vozilu. In kdor zahteva trajnost, manjšo porabo goriva in obenem uživa tudi v športni toda varni vožnji, bo izbral radialne gume.

Seveda večja isto za zimske gume, ki jih najbolj znani »gumarji« prav tako izdelujejo v radialni izvedbi. Mnogi avtomobilisti se še vedno ne znajo odločiti in oklevajo z nakupom zimskih gum, češ da nujno niso potrebne, da se tako ali tako pozimi vozijo šele takrat, ko so vse ceste že odščene. Pri tem pa mnogi pozabljajo, da je dostop do mnogih smučišč pod snegom še tudi tedaj, ko je v glavnih in asfaltiranih cestah sneg že zdavnaj izginil. Naj pripomnimo še to, da so dostopi površ vsega dostikrat slabše spušteni, da je cesta slaba in ozka in da je treba večkrat peljati v klanec. Takrat vam lahko slaba ali neprimerna guma pokvari ves smučarski užitek, ki ga je nedeljškemu smučarju že tako bolj malo na voljo.

Kako iz zagate brez prevelikih stroškov? Vsekakor z nakupom zimskih gum. Kdor se hoče varno voziti po zasneženih in ozkih klanecih in se hkrati izogniti, da bodo morali sopotniki na vsaki malo večji strmini izstopiti in potiskati avtomobil, oziroma čepeti na pokrovu nad pogonskimi kolesi, se bo gotovo primerno opremil. Če upoštevamo, da bo na ta način prihranil čas, morda še celo denar — razbita pločevina je ponavadi dražja od zimskih gum — zagotovo pa živce, saj se bo lahko brezskrbno vozil.

Vsak začetek je težak, zato se vi začnite bolj skromno. Znano je, da so radialke s takimi imenovanjem univerzalnim profilom še tako precej bolj obnašajo v snegu kot navadne diagonalke. Torej bodo zadostovale za normalne zimske razmere, če pa imete namen osvajat kakšne prelaze boste v prtljajnik dodali verige.

Bolj navdušenim pa še priporočamo zimske gume. Za začetek dve, ki jih boste nataknil na pogonski kolesi, na preostalih dveh pa boste obdržali letne gume. Kaj kmalu boste odkrili, da sta samo dve zimski gumi premalo, dokupili boste še dve in vaš štirikolesnež bo še bolj zanesljivo vozil po zasneženih cestah. Morda boste tretjo zimo odkrili, da je pri vulkaniziranih ob prvem snegu taka plaščica, da boste dokupili še štiri dodatna kolesa in boste imeli zimske gume pripravljene že kar na kolesih in jih boste lahko kar sami na dvorišču menjavali, kakor se vam bo zahotelo ali bolje rečeno, kakor bo zahtevalo muhasto vreme.

Seveda strokovnjaki odsvetujejo »mešanico« ali kombinacijo zimskih in letnih gum. Najbolje je, če imate na vseh štirih kolesih enake gume, se zlasti pa ne mešajte med seboj navadnih gum in jezevk. To je kombinacija, ki vas bo spravila s ceste prej, kot si mislite. Za res pravo zimo — letos nam še ni pokazala zob — pa trdijo avtomobilski športniki, da še vedno ni boljšege kot jezevka. Res je dražja od navadne zimske gume, saj je treba za vsako botico precej odšteti nekaj več kot dinar. Toda komur je varnost na prvem mestu, ne bo dosti premišljeval. Navadna zimska guma je sicer v snegu prav tako dobra kot jezevka, toda na zaledenih cestnih odsekih, ki so površ vsega še na drobno prekriti s snegom, ne bo dosti zalagla. Zato ni nič čudnega, če avtomobilisti, ki so vse leto na cesti kot konjska figa, pozimi še vedno prsegajo na bodičasto gumo, pa čeprav je vožnja po suhi cesti z njo nekoliko bolj hrupna in poraba goriva nekaj večja.

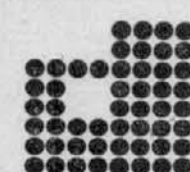
DELO Naročninski oddelek, Tomšičeva 1, 61000 Ljubljana
Naročam DELO za najmanj šest mesecev na naslov:

Ime in priimek: _____

ulica in hišna številka _____

kraj in poštna številka _____

podpis _____

DELO

10%

TRGOVSKO
PODJETJE
murha
LESCE

5%

ZIMSKE AVTOGUME
DOMAČE PROIZVODNJETERMOAKUMULACIJSKE
PEČI AEGprodajno mesto:
ELGO Lesce

trgovsko podjetje

merkur

MURSKA SOBOTA

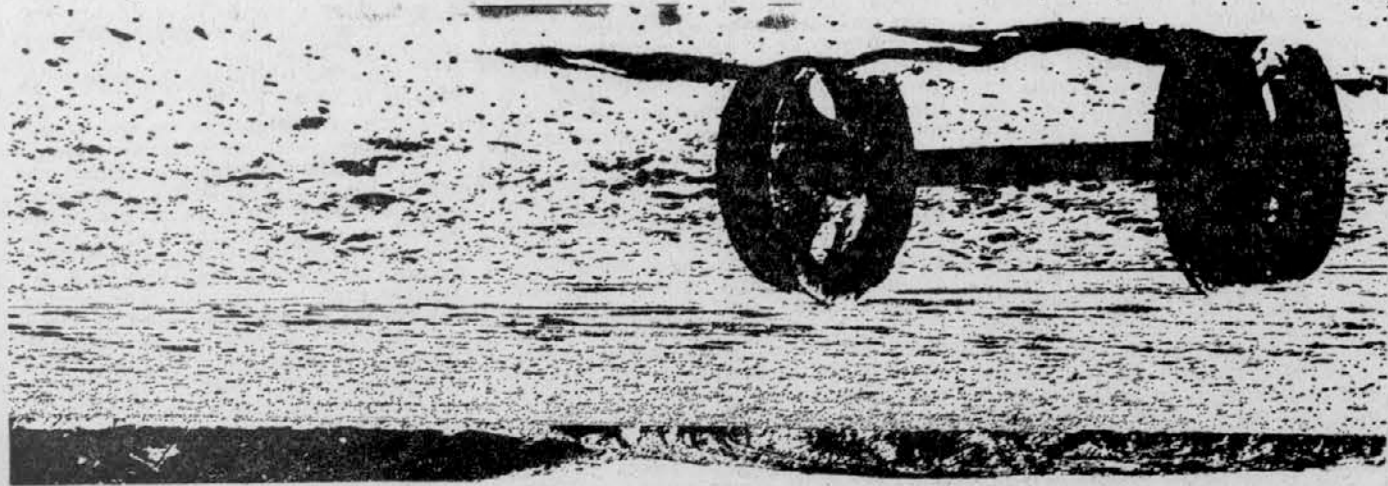
MOŠKE OBLEKE

25%

FANTOVSKJE HLAČE

prodajno mesto:
Moda — Murska SobotaVELEBLAGOVNICA
TKANINA
CELJE

10%

LESTENCI
STEKLENINA,
KERAMIKA,
PORCELANprodajno mesto:
VELEBLAGOVNICA »TKANINA«,
Celje

Zapuščina (Foto: Herman Karel)

IZKORISTITE TUDI VI
UGODNOSTI, NA KATERE VAS
SPROTI OPOZARJAMO
NA TEJ STRANI.
NAROČITE SE NA »DELO«,
IZPOLNITE IN ODPOŠLJITE
TO NAROČILNICO,
TAKOJ VAM BOMO POSLALI
KNJIŽICO Z BONI,
KI VELJAJO ZA POPUST.
POPUSTI SE BODO VRSTILI
— BONI BODO VELJAVNI
ZA VSE!

Sodobni ameriški pisatelj Robert Sheckley slovi po eni strani kot izrazit in oster satirik, po drugi strani pa kot eden najvidnejših predstavnikov tako imenovane literature opozorila. V tej vrstvi največkrat uporablja formalne prijeme fantastike, vsebino pa mu dajejo nevarnost in možne posledice oboroževalne tekme, družbenih protislovij v razvitem svetu, oduševnosti posameznika v modernem svetu in podobno.

Gospod Wayne je prišel do konca gramoznega nasipa, ki mu je segal do ramen in se znašel pred Prodajalno svetov. Bila je prav taka, kot so mu jo opisali prijatelji: majhna koliba, zbita iz ostankov vrat, avtomobilskih delov, kosa galvaniziranega železa in iz nekaj vrst obtočene opeke, vse pa je bilo prebarvano z vodeno modro barvo.

Gospod Wayne se je ozrl na dolgo gramozno stezo, da bi se prepričal, če mu ni kdo sledil. Še tesneje je stisnil zavoj, ki ga je nosil pod pazduho; odprl je vrata in ob toliki smelosti ga je spreletel rahel srh, potem pa je smuknil noter.

»Dobro jutro,« se je oglasil lastnik.

Tudi on je bil natanko tak, kot so ga opisali: dolgin zvičajnega videza z ozkimi očmi in povešeni usti. Pisal se je Tompkins. Sedel je na starem gugalnem stolu, na naslonjalu za njegovim hrbtom pa je čepela zelena modra papiga. V trgovini sta bila še en stol in miza. Na mizi je ležala zarjavela injekcijska brizgalka.

»Za vašo trgovino sem slišal od prijateljev,« je rekel gospod Wayne.

»Potem poznate ceno, ki jo zahtevam,« je rekel Tompkins. »Ali ste mi prinesli?«

»Da,« je rekel gospod Wayne in dvi gnil zavoj. »Toda najprej bi rad vprašal...«

»Vedno hočejo spraševati,« je rekel Tompkins papigi, ki je pomežiknila. »Kar dajte, vprašajte.«

»Rad bi vedel, kaj se v resnici zgodi.«

Tompkins je vzdihnil. »Toda se zgodi vi mi plačate ceno. Jaz vam dam injekcijo, ki vas omami. Potem vam s pomočjo nekaj naprav, ki jih imam zadaj v trgovini, osvobodim duha.«

Medtem, ko je govoril, se je Tompkins smehljaj in bilo je, kot bi se smehljala tudi njegova molčeca papiga.

»Kaj se zgodi potem?« je vprašal gospod Wayne.

»Vaš duh, ki ni več zaprt v telo, lahko izbira med neštevilnimi možnimi svetovi, ki jih poraja Zemlja v vsakem trenutku svojega obstoja.«

Tompkins, ki se mu je obraz raztegnil v režanje, se je vrvaval v svojem gugalniku in začel kazati znake razburjenja.

»Da, prijatelj moj! O tem se vam najbrž še sanjalo ni, toda tale razbita Zemlja, že od trenutka, ko se je rodila iz ognjenega sončnega trebuha, poraja različne možne svetove. Svetove, ki jim ni konca, in ki izhajajo iz različnih velikih in majhnih dogodkov; vsak Alexander in vsaka arnaba ustvarja svetove, podobno kot se na ribniku širijo krogi neodvisno od tega ali ste vrgli velik ali majhen kamen. Ali ne meče vsak predmet sence? Glejte, prijatelj moj, Zemlja sama je štiridimenzionalna iz tega sledi, da meče tridimenzionalne sence, ki so oprijemljiv odsev vsakega trenutka njenega obstoja. Milijoni, bili, joni Zemelj! Zelje v neskončnost! In vaš duh, ki se bo z mojo pomočjo osvobodil, si bo lahko izbral kateregakoli izmed njih in nekaj časa v njem živel.«

Gospod Wayne se je nelagodno zavedal, da je Tompkins, podoben cirkusnemu kričaču, omanjajočemu čudeže, ki jih preprosto ne more biti. Toda go, spod Wayne se je opomnil, da so se v njegovem kratkem življenju dogodile stvari, za katere nikoli ne bi verjel, da so mogoče. Nikoli! Zato so morda mogoči tudi čudeži, o katerih je govoril Tompkins.

Gospod Wayne je rekel: »Moji prijatelji so mi poleg tega rekli...«

»Da sem skozi in skozi prevarant?« je vprašal Tompkins.

»Nekateri so tako namignili,« je previdno rekel gospod Wayne. »Toda jaz se ne bi rad pustil vplivati. Rekli so tudi...«

»Vem, kaj so vaši slabo misleči prijatelji govorili. Pripovedovali so vam o izpolnitvi želja. Ali bi o tem radi slišali?«

»Da,« je rekel gospod Wayne. »Rekli so mi, da kar si želim... Kar hočem...«

»Popolnoma točno,« je rekel Tompkins. »Drugače ta stvar ne gre. Število svetov, med katerimi se da izbirati, je neskončno. Vaš duh izbira in pri tem za vodi samo želja. Edina stvar ki je važna, je vaša najgloblja, najbolj skrita želja. Če ste na skrivaj sanjariji o umoru...«

»Oh, kje pa, kje pa!« je zaklical gospod Wayne.

»...potem boste odšli v svet, kjer boste lahko o morili, kjer se boste lahko kopali v krvi, kjer boste zasenčili Sadea ali Cezarja ali kdor je že vaš idol. Ali pa recimo da hočete oblast? Potem si boste izbrali svet, v katerem boste bog v pravem pomenu besede. Krvoželjni Juggernaut mogoče ali pa najmodrejši Buda.«

»Zelo dvomim, da bi jaz...«

»Tudi druge želje so,« je rekel Tompkins. Vsi paradizji in vsi pekli. Nebrzdana seksualnost. Požrelost, pijačevanje, ljubezen, slava... vse, kar poželite.«

»Neverjetno!« je rekel gospod Wayne.

»Da,« se je strinjaj Tompkins. »Moj mali seznam seveda sploh ne izčrpa vse možnosti, kombinacij in permuatacij želja. Kar se mene tiče, si lahko želite tudi preprosto, idilično življenje med nepokvarjenimi domačini nekje na otoku Južnega morja.«

Robert Sheckley

Prodajalna svetov

»To bi mi bilo bolj podobno,« je s plahim smehljajem rekel gospod Wayne.

»Kdo ve?« je rekel Tompkins. »Mogoče celo sami veste, kaj se za resnične želje. Mogoče bi priklicali lastno smrt.«

»Ali se to pogosto zgodi?« je zakrbljeno vprašal gospod Wayne.

»Včasih.«

»Ne bi hotel umreti,« je rekel gospod Wayne.

»Le redkokdaj se zgodi,« je rekel Tompkins in pogledal zavoj v rokah gospoda Wayna.

»Če tako pravite... Toda, kako bom vedel, da je vse to res? Vaša cena je skrajno visoka, vse kar imam, bom dal. Pri tem vem samo to, da mi boste dali mamilo in da bom samo sanjal! Vse moje premoženje za vbood heroina in kup fantaziranja!«

Tompkins se je ohrabrujoče nasmehnul. »Doživetje ni podobno narokotnim blodnjam. Tudi občutka sanj ni.«

»Če je resnično,« je malce zlovoljno rekel gospod Wayne, »zakaj potem ne morem v svetu svojih želja ostati za vedno?«

»To še obdelujem,« je rekel Tompkins. »Zato sem tudi postavil tako vi-

soko ceno — da bi dobil material, da bi delal poskuse. Najti skušam način, da bi prenos postal trajen. Do zdaj se mi še ni posrečilo zrahljati vezl, s katero je človek prikličen na svojo določeno Zemljo in k: ga povleče nazaj k sebi. Niti velikim mistikom ni uspelo presekat ti vezi drugače kot s smrtjo. Toda upanja še nisem izgubil.«

»Velik uspeh bi bil, če bi uspeli,« je vpljudno rekel gospod Wayne.

»Da, bil bi!« je v nenavadnem izbruh čustev zaklical Tompkins. »Kajti takrat bi svojo usivo prodajalno spremenil v ubežniško okno! Moj postopek bi bil brezplačen, brezplačen za vse! Vsakdo bi lahko odšel na Zemljo svojih želja, na Zemljo, kamor res spada. a le prekleti prostor pa bi prepustil podganam in črvom...«

Tompkins se je sredi stavka prekinil in postal ledeno miren. »Toda bojim se, da se poznajo moje pomanjkljivosti. Za zdaj še ne morem nuditi dokončnega pobeza z Zemlje; razen takega, ki je povezan s smrtjo. Mogoče mi to nikoli ne bo uspelo. Za zdaj vam lahko ponudim le počitnice, spremembo, okus nekega drugega sveta, vpogled v vaše lastne želje. Plačilo vam bom vrnil, če doživetje ne bo zadovoljivo.«

»To je zelo prijazno od vas,« je popolnoma resno rekel gospod Wayne. »Toda prijatelji so mi pravili še nekaj. Deset let mojega življenja manj.«

»Tu se ne da nič pomagati,« je rekel Tompkins. »Tega se ne da povrniti. Moj postopek je za živčni sistem silovito naporen, zato se primerno temu skrajša tudi življenjska doba. To je eden od vzrokov, zakaj je naša tako imenovana vlada razglasila, da je moj postopek nezakonit.«

»Toda razglasa ne jemljejo preveč resno,« je rekel gospod Wayne.

»Ne. Postopek je uradno označen kot nevarno sleparstvo. Toda tudi uradniki so ljudje. Tudi oni bi kot vsi drugi radi zapustili to Zemljo.«

»Cena,« je premišljeval gospod Wayne in se trdno oklenil zavoj. »In deset let življenja manj! Za izpolnitev mojih trajnih želja... Zares, o tem moram še dobro razmisлити.«

»Razmišljajte,« je ravnodušno rekel Tompkins.

Gospod Wayne je razmišljal vso pot domov. Ko je viak pripeljal na postajo Port Washington na Long Islandu, je še vedno premišljeval. Na postaji je sedel za volan svojega avta in se odpeljal proti domu. Spotoma je še vedno mislil na Tompkinsov zvičajni stari obraz, na možne svetove in uresničenje želja.

Toda ko je prestopil prag svoje hiše, je moral te misli pregnati. Njegova žena Janet je želela, naj se ostro pogovori s služkinjo, ki je spet začela piti. Njegov sin Tommy je hotel, naj

mu pomaga dograditi ladjico, ki jo je nameraval naslednji dan sploviti. In njegova mala hčerka mu je hotela pripovedovati o tem, kako je bilo v otroškem vrtcu.

Gospod Wayne se je prijazno toda odločno pogovoril z služkinjo. Pomagal je Tommyju, da je namestil zadnje oblogo na ladijski trup in poslušal Peggy, ki mu je pripovedovala o svojih pustolovščinah na igrišču.

Kasneje, ko sta bila otroka že v postelji in sta z Janet ostala sama v dnevni sobi, ga je vprašala, če je kaj narobe?

»Narobe?«

»Zdiš se mi zaskrbljen,« je rekla Janet. »Ali si imel v službi slab dan?«

»Oh, popolnoma običajen...«

Prav gotovo ne bo šel pravit Janet ali komu drugemu, da si je vzel prost dan in obiskal Tompkinsa v njegovi beadsti Prodajalni svetov. Tudi o tem, da bi moral imeti vsak človek pravico, da se mu vsaj enkrat v življenju izpolni najskrivnejša želja, ni nameraval govoriti. Janet s svojim treznim razumom tega nikoli ne bi razumela.

Naslednji dnevi v službi so bili neskončno naporni. Zaradi dogodkov na Bližnjem vzhodu in v Aziji je Wall Street zgrabila rahla panika in delnice so temu primerno nihale. Gospod

Wayne se je zakopal v delo. Skušal se je upirati mislim na uresničenje želja za ceno vsega kar ima, z odvzemom desetih let življenja za dodatek. Bilo je noro? Stari Tompkins mora biti zmešan!

Ob sobotah in nedeljah je hodil s Tommyjem jadrat. Stara jadrnica se je obnašala kar dobro in skozi raspoke na dnu ni puščala preveč vode. Tommy si je želel nova tekmovalna jadra, vendar je gospod Wayne odločno odklonil. Mogoče prihodnje leto, če se bodo razmere izboljšale, do tedaj bodo morala biti dobra stara jadra.

Včasih, kadar sta otroka zaspala, sta šla ponoči jadrat z Janet. Takrat je bil Long Island Sound tih in miren. Njun čoln je drsel mimo svetlečih se boj in plul proti nabuhlemu rumenemu mesecu.

»Vem, da ti nekaj leži na duši,« je rekla Janet.

»Ljubica, prosim!«

»Ali kaj prikrivaš pred mano?«

»Nič!«

»Zares? Prav zares?«

»Prav zares.«

»Potem me pa objemi. Tako je prav...«

In čoln je nekaj časa plul brez nadzorstva.

Želja in izpolnitev... Toda prišla je jesen in jadrnico je bilo treba spraviti za zimo. Stanje na borzi se je nekoliko umirilo, toda Peggy je nalezla ošpice. Tommy je hotel vedeti, kakšne so razlike med navadnimi bombami, atomskimi bombami, kobaltovimi bombami in vsemi drugimi vrstami bomb, o katerih so poročali časopisi. In potem je nepričakovano odpovedala pomočnica.

Tajne želje so bile že dobra stvar. Mogoče si je v resnici želel koga ubiti ali živeti na otoku v Južnem morju. Toda treba je bilo misliti na odgovornost. Imel je dva odrasčajoča otroka in boljše ženo, kot jo zasluži.

Mogoče tam okrog božiča...

Toda sredi zime je v prazni sobi za goste izbruhnil požar, ki je nastal zaradi napake v električni napeljavi. Gasilci so ogenj pogasil hitro, škoda ni bila velika in ranjen in bil nihče. Toda za nekaj časa je popolnoma pozabil na Tompkinsa. Najprej je bilo treba popraviti sobo, kajti gospod Wayne je bil na svojo staro, očarljivo hišo zelo ponosen.

V službi je bilo stanje še vedno vročično in zaradi mednarodnega položaja negotovo. Ti Rusi ti Arabci, ti Grki, ti Kitajci. Medcelinske rakete, atomske bombe, sputniki... Gospod Wayne je preživljal v pisarni dolge dneve in večerih tudi večere. Tommy je dobil mumps. Treba je bilo prikriti del strehe. Potem je že prišel čas, ko je bilo treba misliti na spomladansko splovitev jadrnice.

Leto je minilo, on pa je imel le malo časa misliti na tajne želje. Toda mogoče prihodnje leto. Medtem pa...

»No?« je rekel Tompkins. »Ali se dobro počutite?«

»Da, popolnoma dobro,« je rekel gospod Wayne. Vstal je s stola in se podrgnil po čelu.

»Ali želite, da vam plačilo vrnem?« je vprašal Tompkins.

»Ne. Doživetje je bilo popolnoma zadovoljivo.«

»Vedno je tako,« je rekel Tompkins in nesramno pomežiknil papagaju. »No, kakšno je bilo vaše?«

»Svet nedavne preteklosti,« je rekel gospod Wayne.

»Večina doživetij je takih. Ste odkili svojo najtajnejšo željo? Ali je to umor? Ali pa otok v Južnem morju?«

»O tem se raje ne bi pogovarjal,« je prijazno, toda odločno rekel gospod Wayne.

»Večina ljudi se o tem noče pogovarjati z menoj,« je černo rekel Tompkins. »Naj me vrag, če vem zakaj.«

»Zato ker... No, mislim, da se zazdi človeku svet najskrivnejših želja nekako svet. Brez zamere. Ali mislite, da se vam bo kdaj posrečilo, da bo doživetje postalo trajno? Mislim, življenje v izbranim svetu?«

Starec je zmignil z rameni. Poskušam. Slišali boste o tem, če mi bo uspelo. Vsi bodo.«

»Da, najbrž res.« Gospod Wayne je razvil zavitek in razložil njegovo vsebino po mizi. V zavitku so bili par vojaških škornjev, nož, dva svitka bakrene žice in tri majhne konzerve svinjine v omaki.

Tompkinsu so se za hip zasvetile oči. »Popolnoma zadovoljivo,« je rekel. »Hvala vam.«

»Zbogom,« je rekel gospod Wayne. »In hvala vam.«

Gospod Wayne je stopil iz prodajalne in odhitel do konca gramoznega nasipa. Za njim so se, do koder je segalo oko, razprostirale ravne ploskve črnege rjavega in sivega gramozca. To ravnino, ki se je vlekla do vseh obzorij, so sestavljala zveržena okostja mest, krhki ostanki dreves in droben siv pepel, ki je bil, nekoč človeško meso in kosti.

»Prav, si je rekel gospod Wayne. »Zob za zob smo jim pa le vrnili. Vsaj to.«

To leto preteklosti ga je stalo vse imetje in še deset let življenja povrh. Ali so bile le sanje? Vseeno se je lptlačilo! Toda zdaj je treba odgnati misli na Janet in otroka. Tega je konec, razen če bo Tompkins izpopolnil svoj postopek. Zdjaj je treba misliti, kako se bo sam ohranil pri življenju.

S pomočjo ročnega geigerjevega števca, ki ni bila radioaktivna. Bolje bo, če se v zakončiče vrne pred mrakom in preden priležejo na plan podgane. Če ne bo pohitel, bo zamudil večerno porčjo krompirja.

Ilustriral France Slana

